

פרשת שמות

השגחה פרטית

החיבור של חומש בראשית עם ראשיתו של חומש שמות הוא סיפור של השגחה פרטית. סיפור המלמד את האדם שאינו נוקף אצבע מלמטה ללא הכרזה מלמעלה.

בספר בראשית חזה אברהם אבינו הבטחה נבואית מהקדוש ברוך הוא: "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול...ודור רביעי ישובו הנה".

כאשר יעקב אבינו שולח את יוסף למצוא את אחיו הרועים בשכם, סולל הוא בזה את הדרך להוצאתו לפועל של חזון ברית בין הבתרים.

על הפסוק: "ויוסף הורד מצרימה", דרשו חז"ל: משל לפרה שהיו מושכים אותה למקולין ולא היתה נמשכת. מה עשו? משכו בנה לפניה והיתה מהלכת על כרחה, שלא בטובתה. כך היה ראוי יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל. אמר הקדוש ברוך הוא: בני בכורי הוא ואני מוריד אותו בבזיון? הריני מושך בנו לפניו והוא ירד אחריו בעל כורחו, שלא בטובתו.

הודות לשנאה שהתפתחה בין שבטי ישראל עשרות שנים לפני ירידתו של יעקב למצרים, נסללה הדרך לביאתו של יעקב למצרים בדרך של כבוד, וכדי לקיים את המובטח "גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם".

ואכן, כך מצינו בדברי המלבי"ם המבאר שכתונת הפסים שעשה יעקב ליוסף וסיפורי החלומות שהיו אמצעיים אל מכירת יוסף, היו מאת ה', ומוסיף ומבאר שהקדוש ברוך הוא סגר לפניהם הדרך ולא העיר עיניהם לדעת האמת כי יוסף צדיק הוא בדרכיו ותמים במעשיו, כל זאת כיון שהיה מוכרח שירד יעקב למצרים ולא היה אפשר שיהיה זה על ידי שיוקח בשביה על ידי שובים ויוליכוהו בשלשלאות, וסיבב ה' כי יהיה בכבוד, כי עין ה' על יראיו.

לאחר מות אחרון השבטים, החלו בני ישראל פורצים את החומות שבנה יעקב סביב גושן, ומתחילים להתקרב לתרבות המצרית. רק בני לוי נשארו בארץ גושן והמשיכו בלימוד התורה. שונים היו בני שבט לוי שעה שהעם חטא בחטא העגל. שונים היו בהיותם נימולים במדבר, ושונים היו גם במצרים. שעה שכולם היו משועבדים לסבלות פרעה, היה שבט לוי רשאי לשבת ולעסוק בתורה.

לא סתם יצא שבט לוי בלא פגע מעבודת הפרך, גם חלק זה מחושב לפרטי פרטים. בני ישראל התחייבו לשלם בעבדותם את תמורת הנחלה שקבלו בארץ ישראל. כלומר, גלות מצרים היתה בחינת שטר חוב ששולם כתמורה עבור ארץ ישראל, והיות שבט לוי לא קיבל חלק ונחלה בארץ ישראל, ממילא לא היה חייב לפרוע את שטר החוב ששולם תמורתה. הפטור שניתן לשבט לוי איפשר לו להתעלות רוחנית ולהכשיר את הדרך לעלייתם של משה ואהרן.

פסיפס נוסף מוצאים אנו בדברי הרמב"ן בתחילת ספר במדבר, המעיר כי ממנין בני ישראל עולה כי התרבות העם פסחה על שבט לוי, שכן הכתוב מעיד כי ההתרבות באה בעקבות העינוי, וכיון שהעינוי פסח על שבט לוי, הרי שגם נס ההתרבות לא היה בהם. ומוסיף לבאר בעל "בית הלוי", שהיה זה לטובתו של עם ישראל, אשר כלכלת שבט לוי הוטלה על שכמו, גלגל הקדוש ברוך הוא שיהיה זה שבט קטן, כדי שהעול לא יהיה כבד מדי.

פרשת שמות

אין בכוחנו להבין את גורלו של כל אחד שהיה בשעבוד מצרים, אך עלינו להאמין כי השגחה פרטית לוותה את כל אחד מבאי מצרים וכוונה את דרכו לפי תכנית מחושבת.

בתחילת ספר שמות מתוארת פרשת גדילתו של משה רבינו בביתו של האיש אשר גזר גזירות קשות ומרות, שכל כולן לא באו אלא כדי להתחכם למושיען של ישראל. ולא זו בלבד, דוקא גזירתו של פרעה על הריגתם של ילדי ישראל, היא זו שהביאה את עריסתו של משה אל קני הסוף שעל שפת היאור, ומשם אל ארמונו של פרעה, האין זו השגחה פרטית! מערך ענק של שוטרים ויועצים מפקח על מליונים בשל הפחד שמפני תיבוק אחד, ולבסוף גדל תיבוק זה על ברכיה של בת המלך בארמונו ועל שולחנו, וכל זה כדי שילמד משה רבינו גינוני מלכות וטכסיסי שררה, אשר יכשירו אותו לקראת הנהגתו את עם ישראל.

השגחה פרטית אינה מחושבת רק בעצם הפעולות, אלא גם בעיתוי המדוייק של הפעולות. ואכן, כך מצינו בחז"ל ש"אין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלוא נימה", שכל עוד לא תם עידן מלכותו של שמואל, הושהתה מלכותו של שאול, כפי שמצינו בספר שמואל שכאשר שאול שואל על מקום מגוריו של שמואל הנביא, כדי לדרוש מפיו על מקומם של האתונות שנאבדו, הוא נענה בתשובה ארוכה יתר על הרגיל, כי עדיין לא תם עידן מלכותו של שמואל.

כמו כן מוצאים אנו כי כל שלביה של מגילת אסתר שנמשכו תשע שנים, מהיום רצף פרשיות שונות ומשונות, שכולן יחד מהוות שלימות המגלה את יד ה'. כבר בראשיתה של המגילה מוצאים אנו שמרדכי סיכל את עצתם של בגתן ותרש להתנקש בחיי אחשוורוש, אך מרדכי אינו בא על שכרו מיד, אלא רק לאחר הכנת העץ על ידי המן המבקש לתלות עליו את מרדכי, מקבל המלך ממשרתיו: "לא נעשה עמו דבר". רק כעת מקבל מרדכי את שכרו על כך. הקדוש ברוך הוא סיבב שהמן יבוא לארמונו של המלך באישון לילה וללא הודעה מראש, כדי שמפגישה לא צפויה זו תתגלגל הצלתו של עם ישראל.

פרטים אלו ואחרים המובאים במגילה היו חוליות שהכשירו את הצלת עם ישראל. ראייה מעמיקה תאיר באור נגוהות את המוני הפרטים הקטנים המובאים. חכמינו ידעו כי "כל מה דעביד רחמנא, לטבא עביד", והם ידעו את מאמרו של נחום איש גמזו לומר על כל מקרה ומקרה "גם זו לטובה".

מקור: הרב יוסף זילברפרב